Nasjonalt forskningssenter innen
komplementær og alternativ medisin (NAFKAM)

FAGLIG RAPPORT
2000-2005

NAFKAM (Nasjonalt forskningssenter innen komplementær og alternativ medisin)
Det Medisinske Fakultet
Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø

Tlf 77 64 66 50
Faks 77 64 68 65
nafkam@fagmed.uit.no
www.nafkam.no

INNHOLD

INNLEDNING 4

ADMINISTRASJON OG STAB 5

1. OPPNÅDDE FAGLIGE RESULTATER 6

FORSKNINGSPROSJEKTER 6
KONKLUSJON/EGNE VURDERINGER 11
VURDERING AV FORHOLDET TIL NFR I PROSJEKTPERIODEN 13
POPULÆRVITENSKAPELIG FREMSTILLING AV DE VIKTIGSTE FOU-RESULTATENE 13

2. VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 16

VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2000 16
VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2001 16
VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2002 16
VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2003 16
VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2004 18
VITENSKAPELIGE UTGIVELSER OG ANNEN PUBLISERING 2005 18
INNSENDTE MANUSKRIPTER 2004 19
INNSENDTE MANUSKRIPTER 2005 20

3. ANNEN FORSKNINGSFORMIDLING 21

DELTAKELSE I ULIKE ARRANGEMENTER 21
OMTALE I MASSEMEDIA 23

4. ANDRE RESULTATER 28

UNDERVISNING 28
RÅDGIVNINGSFUNKSJONER 29
FORSKERNETTVERK/SAMARBEID MED EKSTERNE PARTER 29
SAMARBEID MED ALTERNATIVMEDISINSKE MILJØER 31
INFORMASJON OM ALTERNATIV BEHANDLING 31

5. PROSJEKTMEDARBEIDERE FINANSIERT AV NFR 33

DOKTORGRADS- OG POSTDOKTORSTIPENDIATERS VIRKSOMHET 33
UTENLANDSOPPHOLD 33

Innledning

Nasjonalt forskningssenter innen komplementær og alternativ medisin (NAFKAM) skal bidra til forskningsaktivitet på fagområdet alternativ og komplementær medisin i hele landet. I tillegg jobber senteret innen feltene undervisning, rådgivning, internasjonalt og nasjonalt samarbeid/nettverksbygging og informasjon.

NAFKAMs visjon er å utvikle kunnskapsbasert behandling – uansett hvor du velger å få den. Senteret skal utvikle kunnskap om hva alternativ behandling kan bidra med for å lindre eller forkorte sykdommer, bedre livskvalitet, øke evne til mestring av sykdomssituasjoner og bedre uønskede sider ved sykdomsopplevelser.

NAFKAM var opprinnelig et forskningssenter som utelukkende forholdt seg til Norges Forskningsråd (NFR), programstyret for pasientnær og klinisk forskning og alternativ medisin. I forbindelse med Stortingets behandling av Ot.prp. nr 27 (2002-2003) Om lov om alternativ behandling av sykdom mv er det fastlagt at organiseringen av NAFKAM skal drøftes mellom NFR, Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) og Universitetet i Tromsø (UiTø). NAFKAM er fortsatt en egen enhet under Det medisinske fakultet ved Universitetet i Tromsø. Senteret har sitt eget styre. Den fremtidige organiseringen av senteret er ennå ikke avklart. Det tas sikte på at endelig avklaring blir gjort i løpet av 2005.

I tilknytning til prosjektet ”Kompetansemiljø for alternativ medisin, Universitetet i Tromsø, prosjektnr. 137256/V50, finansiert av Norges forskningsråd, er følgende mål for senterets virksomhet satt opp:

Senteret skal:

- veilede forskning initiert fra eksterne forskere og forskere ved andre universiteter/høyskoler
- tilby kurs om alternativmedisinske tilnærminger/behandlingsmetoder til alle høyskoler og fakulteter som gir grunnutdanning i helsearbeid
- tilby kortere kurs til helsearbeidere og utøvere innen alternativ medisin
- tilby kurs i forskningsbasert evaluering av alternativmedisinske tilnærminger/behandlingsmetoder
- tilby veiledningstjeneste hvor interesserte fagpersoner kan konsultere senterets faglige stab
- arrangere konferanser hvor fagfolk kan oppdateres om status for dette fagfeltet
- se på muligheten for å etablere et kontakt- og forskernettverk hvor de norske alternativmedisinske behandlings- og forskningsmiljøer kan møtes. Begrunnelsen for et nasjonalt senter er erfaringen fra arbeidet de siste årene hvor forskere ikke har kunnet ferdes i et samlet miljø og høste av hverandres kunnskap og erfaringer. Som nasjonalt senter må en fungere på to hovedarenaer:
    - Ha tyngde nok lokalt på senteret til å overstige den kritiske masse for at den nødvendige synergieffekt skal ivaretas. Dette er dekket gjennom de forskere på både doktoralt og postdoktoralt nivå som er planlagt ved senteret.
    - Ha kompetanse som er lett tilgjengelig for forskere på andre arenaer i form av bibliotek, kurs, nettverkskonferanser o.l. og undervise på andre høyskoler og universiteter.

Med økte bevilgninger fra HOD fra 2004 fulgte det også med føringer på at NAFKAM i tillegg til å forske på effekter, mangel på effekt og bivirkninger også skal forske på alternativ

behandling som sosialt og kulturelt fenomen. NAFKAM skal således vektlegge flerfaglig forskning og skal på landsbasis bidra til å initiere forskning og til å rekruttere til forskning innen alternativ behandling. Homøopati, akupunktur, soneterapi, healing og alternativ behandling ved alvorlig, livstruende sykdom er prioriterte forskningstema, men prioriteringen vil også innenfor rimelige grenser ta hensyn til personlige interesser hos den enkelte forsker/stipendiat (på lik linje med andre forskningsfelt).

Det skal benyttes og utvikles ulike forskningsdesign, inkludert kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. Senteret har utviklet en egen modell for utforsking av feltet alternativ behandling som legges til grunn vår forskningsstrategi. Forskning må foregå innen både kontekstuell forståelse, sikkerhet/bivirkninger, systemeffekt, komponenteffekt og virkningsmekanisme:

- Utforske det alternative behandlingsfeltet deskriptivt, dvs hvem bruker hva, i hvilket omfang, mot hva og over hvor lang tid? Hvilke behandlingsformer finnes, og hva er bakgrunnen til utøvere?
- Utforske sikkerheten (bi- og skadevirkninger) ved alternativ behandling.
- Utforske systemeffekten (helheten av behandlingspakken) ved alternativ behandling.
- Utforske komponenteffekten, dvs effekten av enkeltbestanddel(er) av behandlingspakken ved alternativ behandling.
- Utforske mulige virkningsmekanismer ved alternativ behandling.

Administrasjon og stab
Senteret ledes av professor Vinjar Fønnebø, og administrativ leder Lisbeth Nyborg. Staben økte i 2004 med fire personer, en forsker, en førstekonsulent, en prosjektmedarbeider og en undervisningsrådgiver. I tillegg hadde NAFKAM Adrian White fra University of Plymouth som gjesteforsker i 1 mnd. Are Gamst ble ansatt som leder for Informasjonsbanken fra desember. I 2005 har staben økt med 2 seniorforskere, 1 konsulent, 1 prosjektmedarbeider og 1 prosjektleder. Vi ansatte også en ny informasjonskonsulent i 6 måneder.

Samlet består NAFKAMs stab per 15.8.05 av 18 personer. 10 vitenskapelige og 8 administrative stillinger:

- Senterleder
- Administrativ leder
- 5 forskere
- 3 dr grads stipendiater
- 2 prosjektmedarbeidere
- 1 prosjektleder
- 1 prosjektkoordinator
- 1 førstekonsulent
- 1 konsulent
- 1 undervisningsrådgiver
- Leder for Informasjonsbanken

For 2005 utgjør dette totalt 12,73 årsverk . 4,68 finansiert av HOD, 3,71 av NFR, 0,9 av Sosial- og Helsedirektoratet som forvaltere av samarbeidet innen TCM mellom Norge og Kina, 0,75 EU-midler og 0,69 finansiert av Norsk Osteoporoseforening.

1. Oppnådde faglige resultater

Forskningsprosjekter

Eksepsjonelle sykdomsforløp ved bruk av komplementær og alternativ medisin (ESF)
I 2002 begynte NAFKAM å utvikle et grunnlag for å etablere et register for systematisk og fortløpende registrering av eksepsjonelt gunstige og eksepsjonelt ugunstige sykdomsforløp ved bruk av komplementær og alternativ medisin. Kreftforeningen bevilget i 2003 kr 470 000 til oppstarten av prosjektet.

Prosjektet gjennomføres i samarbeid med pasientforeninger innen kreft, MS og astma/allergi i Skandinavia. Målet er å finne ut om forhold ved pasienten, behandlingen eller behandleren kan forklare at noen sykdomsforløp blir eksepsjonelt gode og andre blir eksepsjonelt dårlige. En årlig rapport er tilgjengelig for offentligheten slik at ugunstige eller feilaktig rapporterte gunstige sykdomsforløp kan bli korrigert. Registeret vil i tillegg være tilgjengelig i anonymisert form for forskere som selv ønsker å vurdere hypoteser som kan utprøves i klinisk forskning. Sammen med evidensbaserte forskningsresultater kan registrering og etterfølgende utforsking av eksepsjonelle sykdomsforløp utvikle kunnskap som kan brukes som beslutningsgrunnlag ved valg av behandlingsformer. Relevante målgrupper for denne kunnskapen er pasienter, pårørende, pasientforeninger, behandlere og politikere.

I 2004 ble det etablert et klart skille mellom selve registeret som er permanent og forskningsprosjekter som benytter data fra registeret. Seniorforsker Laila Launsø tok over ansvaret for registeret.

I første omgang gjennomføres registreringen som en pilotstudie. Det har vært flere mediaoppslag om prosjektet som har resultert i en rekke henvendelser til NAFKAM. Hittil har vi mottatt over 200 sykdomsforløp. Av disse er 40 valgt ut til nærmere detaljert gjennomgang. Medisinske vurderingskriterier for utvelgelse av eksepsjonelle sykdomsforløp er utarbeidet.

Det første forskningsprosjektet knyttet til eksepsjonelle sykdomsforløp ble påbegynt i september 2004 av sosiolog og forskningsstipendiat Anita Salamonsen, NAFKAM. Prosjektets tittel er: ”Eksepsjonelle sykdomsforløp. Pasienten mellom ulike medisinske systemer.” NAFKAM samarbeider i tillegg med forskere ved Karolinska Institutet, Stockholm. Høsten 2004 startet de opp en studie av svenske kreftpasienter og eksepsjonelle sykdomsforløp.

Det har vært avholdt tre møter i Oslo og København med pasientforeninger (fra Norge: Kreftforeningen, MS-forbundet og Norges Astma- og Allergiforbund, fra Danmark: Kræftens Bekæmpelse, Scleroseforeningen og Brystkræftramtes Forening og fra Sverige: Neurologisk Handikappades Riksförbund). Prosjektet er blitt formidlet ved en rekke konferanser, seminarer, møter og undervisning i form av foredrag, innlegg, posters eller stand. NAFKAM var i 2004 medarrangør av et dagsseminar om MS og alternativ behandling og er også med i planleggingen av den første internasjonale MS-konferansen om KAM. Et worst case seminar med legespesialister fra Norge ble avholdt i mai 2005 og en internasjonal workshop om best/worst cases ble avholdt 16.-17. juni 2005. Deltakerne var spesielt invitert og kom fra USA, Tyskland, Danmark, Sverige og Norge. Neste internasjonale workshop er planlagt i 2007.

Det har vært tid- og ressurskrevende å bygge opp prosjektets infrastruktur. De medisinske vurderingene har tatt lang tid grunnet de begrensede ressurser som prosjektet startet opp med. Sykehistoriene som NAFKAM har mottatt, har ofte fokus på pasientens mestringsevne mer enn på sykdommen. Det har blitt tydelig at forståelse og konstruksjoner av sykdoms- og behandlingsforløp kan være svært ulike i forskjellige kontekster.

Inntil høsten 2004 var der få ressurser til prosjektet, men fra høsten 2004 ble satsingen forsterket. Per 1.8.05 er følgende NAFKAM-ansatte knyttet til prosjektet:

Laila Launsø – prosjektleder (pressekontakt)
Brit J. Drageset – prosjektkoordinator (pasienthenvendelser)
Vinjar Fønnebø – medisinsk ansvarlig
Arne J. Norheim – medisinsk rådgiver
Anita Salamonsen – forskningsstipendiat

Komplementærmedisinsk behandling av kreft – retrospektiv studie
I samarbeid med Kreftregisteret gjennomfører stipendiat Agnete E. Kristoffersen en studie av kreftpasienter med eksepsjonell lang overlevelse med særlig vekt på bruk av komplementærmedisinsk behandling og andre ikke-medisinske faktorer. Hensikten med denne studien er å beskrive bruk av alternativ medisin blant mennesker som har levd minst fem år etter at de har fått diagnosen kreft og hvor de ved diagnosetidspunktet har hatt en forventet 5-årig overlevelse på enten under 20 eller mellom 40og 60 prosent.

Samarbeidet har vært preget av underkapasitet ved Kreftregisteret, men alle dataene er nå kommet inn og analyse- og skrivearbeidet er i full gang. Stipendiat Kristoffersen har utviklet en ny modell for å angi om en person er bruker av alternativ medisin. Denne modellen er applisert på dataene fra overleverne. I tillegg arbeides det med en artikkel hvor man sammenligner bruk blant de to gruppene av overlevere. Sammen med ytterligere artikler vil dette utgjøre doktograden til Kristoffersen. En venter innlevering av arbeidet i løpet av 2006.

Gestaltterapi
Et forskningsprosjekt på gestaltterapi er under planlegging. Forsker Laila J. Salomonsen jobber med dette. Målet med prosjektet er å undersøke hvem som oppsøker gestaltterapi – hva kjennetegner brukerne, om klientene har vært i kontakt med helsevesenet på forhånd, beskrive deres erfaringer i møtet mellom de to ulike behandlingsverdenene, hvilke problemstillinger terapiformen brukes mot og om læring som skjer i terapirommet kan overføres til klientens hverdag. Målet er også å beskrive gestaltterapeutenes praksisprofil (hvilken type praksis, omfang, hvilke klienter osv). Både kvantitative (spørreskjemaer) og kvalitative metoder vil tas i bruk (case studier). Den kvantitative delen vil utføres først. Den kvalitative delen av prosjektet utføres som et doktorgradsprosjekt.

Akupunkturbehandling ved menopausale plager
Norges Forskningsråd har bevilget i alt 4,5 mill. kr. over tre år til en randomisert kontrollert studie av akupunkturbehandling ved hetetokter i overgangsalderen. Studien skal besvare følgende spørsmål: Gir akupunkturbehandling i overgangsalderen vesentlig bedring i antall hetetokter og helserelatert livskvalitet sammenlignet med det kvinner selv kan gjøre for å lindre plagene? Studiet er planlagt å starte opp i januar 2006. Studien skal foregå i Tromsø, Oslo, Trondheim og Bergen, og for å besvare forskningsspørsmålet må nærmere 300 norske kvinner delta. Kvinnene vil bli rekruttert vha. medieoppslag og annonser. Kvinner som ønsker å delta må registrere sine hetetokter, og dersom de har et visst antall hetetokter pr.

døgn inkluderes de i studien. Ved studiestart blir kvinnene fordelt tilfeldig i to grupper. Den ene gruppen får tilbud om 10 akupunkturbehandlinger. Den andre gruppen (kontrollgruppen) får ingen behandling, men blir observert i 12 uker mens studien pågår. Ved studiens avslutning får kontrollgruppen tilbud om akupunkturbehandling eller et fysisk aktivitetsprogram. Vi vil måle forekomsten av hetetokter hos kvinnene før og etter behandling (primært endepunkt) og helserelatert livskvalitet (Women's Health Questionnaire, sekundært endepunkt).

En bredt sammensatt tverrfaglig gruppe arbeider med studien, som er forankret i Tromsø:

- Prosjektleder Sameline Grimsgaard, dr. med., MPH (UNN)
- Prosjektmedarbeider Sissel Andersen (ISM, Universitetet i Tromsø)
- Stipendiat Sigrid Brækkan, MSc, farmasøyt (NAFKAM, Universitetet i Tromsø)
- Forsker Terje Alræk Bac, PhD, akupunktør (NAFKAM, Universitetet i Tromsø)
- Forsker Adrian White, Dr. med., akupunktør (Peninsula Med. School, Plymouth, UK)
- I tillegg er professor Vinjar Fønnebø (NAFKAM, Universitetet i Tromsø) og førsteamanuensis Anne Elise Eggen (Institutt for farmasi, Universitetet i Tromsø) tilknyttet prosjektet.

Beinskjørhet/brudd og Natto
Natto er et produkt fremstilt av kokte soyabønner tilsatt en bakteriekultur som inneholder store mengder vitamin K2. Inntak av både soya og K2 er vist å ha sammenheng med høyere beintetthet. Det er også interessante resultater med hensyn på risikofaktorer for hjerte/kar sykdom. Gjennom klinisk utprøving av Natto i behandling av pasienter med lav beintetthet og dermed forhøyet bruddrisiko ønsker vi å finne ut om pasienter med lav beintetthet som tar tilskudd av Natto har lavere forekomst av brudd sammenlignet med pasienter som får "narremedisin", og om Natto har innvirkning på risikoen for hjerte/kar sykdom. Flere pilotstudier har vært gjennomført.

Etter at en doseringsstudie ble utført i 2004, finansierte Norsk Osteoporoseforening en større klinisk studie med endepunkt beintetthetsendring. Den skulle gjennomføres på slagpasienter siden disse har et raskt beintap etter slaget. Det viste seg imidlertid at det ikke var mulig å rekruttere noen slagpasienter, og man vil nå gjøre studien blant kvinner i alderen 48-60 år. Rekruttering starter i september 2005 . Prosjektmedarbeider og prosjektleder er ansatt. Studien gjennomføres i samarbeid med senter for RCT-studier i Helse Nord.

Evaluering av astma/allergibehandling med legemidler og klassisk homeopati i Norge og Danmark
Laila Launsø har jobbet med prosjektet Evaluering av astma/ allergibehandling med legemidler og klassisk homeopati i Danmark og Norge. Formålet med prosjektet er å få innsikt i forskjeller og ulikheter mellom allmennmedisinsk og homøopatisk håndtering av pasienter med astma og/eller allergi. I tillegg skal prosjektet avdekke både pasientenes begrunnelse for valg av behandling og deres behandlingserfaringer.

Prosjektet i Danmark ble finansiert av private fond og ViFAB, og ble gjennomført i samarbeid med forskere på CBIS. Resultatene av prosjektet er formidlet i følgende rapporter/manuskripter:

- Launsø, L. ”Research on Practitioners’ Different Treatment Models Related to Asthma and Allergy” Manuskript om allmennpraktiserende legers og klassiske homøopaters behandlingsmodeller ift. astma og allergi sendt inn til tidsskrift i 2004.
- "Mennesker med overfølsomhedssygdomme – erfarede virkninger af lægebehandling og klassisk homøopatisk behandling". Manuskript sendt inn til tidsskrift i 2004.
- "Patients’ choice of asthma and allergy treatment by physicians or classic homeopaths – a qualitative study". Manuskript sendt inn til tidsskrift i 2004.
- Dessuten ble to manuskripter som omhandler dels forståelse av helbredelse og dels forutsetninger for erfarte virkninger av behandlinger utarbeidet og innsendt til tidsskrifter.
- Launsø Laila & Jonas Rieper. General practitioners' and classical homeopaths' treatment models for asthma and allergy. Homeopathy. 2005; 94:17-25

Den danske del av undersøkelsen ble foretatt i 2001. Undersøkelsen viser at de som benytter seg av homeopatibehandling har høyere utdanning enn de som går til leger. Selv om de to gruppene er forholdsvis like helsemessig ved begynnelsen av behandlingen, rapporterer en større andel av gruppen som valgte homeopatibehandling bedring av helsen. Undersøkelsen må betegnes som eksplorativ, og funnene bør undersøkes nærmere i studier som inkluderer et større antall pasienter.

På bakgrunn av erfaringene i Danmark er et forskingsprosjekt gjennomført i Stavanger Kommune under planlegging i et samarbeid med homøopater og leger. Resultatene fra dette prosjektet vil kunne sammenlignes med resultater fra det danske prosjektet. Gjennom prosjektet skal pasienters behandlingsforløp følges over 2 år. Det er etablert kontakt med aktuelle deltakere, og første møte planlegges gjennomført i oktober 2005.

Holdningsstudier
Studier på norske legers og medisinstudenters holdning til alternativ behandling har foregått i Tromsø før NAFKAM ble etablert. NAFKAM har fulgt opp dette arbeidet og analyser har vært gjort i 2004 på holdninger til akupunktur og homøopati blant leger ansatt i forskerstilling, og holdninger til akupunktur blant en ny kohorte medisinstudenter. Tidligere er det utgitt to publikasjoner på medisinstudenters holdninger til akupunktur, en publikasjon på legers holdninger til akupunktur og en publikasjon på befolkningens holdninger til akupunktur. I tillegg er det utgitt en publikasjon på legers holdninger til homøopati. Alle datasettene er samlet ved senteret. Data ble samlet inn i 2000 på en tredje studie på studenters holdninger til akupunktur. Resultatene er godkjent som femteårsoppgave ved medisinstudiet i Tromsø og manuskript er under utarbeidelse for publikasjon. Det er gjort en ny studie på legers holdninger i 2004, og planlegging av en fjerde studie på medisinstudenters holdninger.

Artikkelen *"Attitudes to acupuncture and homeopathy among doctors in a research position – a survey"* er publisert i Journal of Alternative and Complementary Medicine I 2005.

Bruk av alternativ behandling i Skandinavia
I 2001 ble det gjennomført en studie om bruk av alternativ behandling ved norske sykehus. Med en svarprosent på om lag 95% fikk man en sikker beskrivelse av omfanget av denne virksomheten. Om lag hvert fjerde norske sykehus rapporterte å tilby en eller annen form for alternativ behandling. Denne undersøkelsen er planlagt etter ytterligere fem år, altså i 2006.

Våren 2005 ble artikkelen "Use of complementary and alternative medicine in the Scandinavian countries" publisert i tidsskriftet Scandinavian Journal of Primary Health Care. Artikkelen er basert på data innsamlet i de tre skandinaviske land og analysert ved NAFKAM. Dette er et samarbeidsprosjekt med både danske og svenske forskere.

Bioresonans
Bioresonans er en behandlingsform som brukes av et økende antall pasienter med allergiske plager. I samarbeid med et alternativt behandlingssenter utenfor Tromsø gjennomføres nå en pilotstudie hvor man går gjennom 20 pasienthistorier med innhenting av medisinske opplysninger fra både fastlege og evt. sykehus. Erfaringene fra pilotstudien skal vurderes i løpet av høsten 2005 for en eventuell kontrollert klinisk studie.

Magnetterapi
Sommeren 2004 var en studentstipendiat tilknyttet NAFKAM. Hun gjorde en gjennomgang av forskningsstatus på magnetbehandling i forbindelse med bruddtilheling. En "review-artikkel" om temaet er under bearbeiding for publikasjon.

Integrativ behandling
I løpet av de siste årene har det internasjonalt utviklet seg en økende interesse for integrativ behandling. De faglige diskusjonene knytter seg både til selve begrepet "integrativ behandling" – hva det innebærer og bør innebære, samt til hvilke modeller for samarbeid som kan være hensiktsmessige for pasientgrupper, behandlere (konvensjonelle og komplementære) og forskere å arbeide ut fra. Begrepet integrativ behandling innebærer i utgangspunktet at enkeltpasienter/pasientgrupper blir tilbudt komplementære og/eller alternative behandlingstilbud, i tillegg til det ordinære konvensjonelle behandlingstilbud ved sykehuset dersom det finnes formålstjenlig.

NAFKAMs ansatte har arbeidet med å utforske og formulere ulike modeller for integrative behandlinger på basis av erfaringer med forskningsprosjekter innen integrative behandlingsaktiviteter. Utarbeidelsen av manuskriptet "Integrative Care and Bridge Building between Health-Care Providers in Norway and Denmark" er et resultat av dette arbeidet. NAFKAM planlegger et prosjekt i samarbeid med avdelinger ved Universitetssykehuset i Nord-Norge der målet er å få i gang et samarbeid om behandlings- og forskningprosjekt i forbindelse med integrativ behandling. Dette er et prosjekt for utforskning av-, forutsetninger for- og konsekvenser av integrerte behandlinger (brobygging mellom etablerte og alternative behandlere).

I juni 2005 ble det avholdt møte med tre avdelinger om prosjektet. Alle avdelingene var interessert i et slikt samarbeid. Det er nå nedsatt en kjernegruppe bestående av representanter fra NAFKAM, samt disse tre avdelingene + tre avdelinger til som er blitt invitert til å delta. Denne gruppen skal blant annet informere og veilede hverandre i forhold til enkeltprosjektene. Prosjektplan og prosjektbeskrivelse skal utarbeides gjennom kjernegruppen. Gruppen har sitt første møte i september 2005.

Klinisk studie av individuelt tilpasset komplementærmedisinsk behandling gitt komplementært til skolemedisinsk behandling av kreft – prospektiv studie
En rekke kreftpasienter benytter seg av andre behandlingsformer enn skolemedisin. De fleste benytter disse behandlingsformene komplementært, mens noen få bruker dem alternativt. Stipendiat Agnete E. Kristoffersen har utformet protokoll til en klinisk studie av effekten av individuelt tilpasset komplementærmedisinsk behandling til kreftpasienter som får

konvensjonell behandling. Prosjektet tar sikte på å finne ut mer om effekten av komplementær behandling gitt i en kontrollert studie blant annet i forhold til livskvalitet og helseøkonomisk gevinst. I 2004 fikk vi klarsignal til å gjennomføre en pilotstudie hvor kreftpasienter skal få alternativ behandling som tillegg til sin ordinære kreftbehandling, men studien er enda ikke igangsatt grunnet manglende forskerkapasitet. Prosjektet skal gjennomføres i samarbeid med kreftavdelingen på Universitetssykehuset i Nord Norge.

Konklusjon/egne vurderinger
NAFKAMs ledelse har til tider vært bekymret over at endeprodukter av våre forskningsprosjekter har latt vente på seg. Ved nærmere refleksjon har vi imidlertid erkjent at det må gjøres et omfattende grunnlagsarbeid for å få på plass forskningsprosjekter som kan svare på relevante spørsmål med tilstrekkelig kvalitet i metodologi og forskningsobjekter.

Registeret over eksepsjonelle sykdomsforløp er en betydelig grunnlagsinvestering som hittil kun har generert data, forskningsaktiviteten på materialet er kun i startfasen. Registeret har imidlertid generert betydelig interesse både nasjonalt og internasjonalt. Pasienthistorier kommer inn fra hele landet. I tillegg registreres historier fra Sverige og Danmark, og Tyskland og England har meldt sin interesse. NAFKAM har inntatt en ledende rolle i dette arbeidet internasjonalt.

Den opprinnelige bestilling fra NFR var hovedsakelig effektstudier. For en del behandlingstilnærminger innen KAM-feltet gjenstår det betydelig forskning på mer grunnleggende områder før det eventuelt er naturlig å sette i gang kontrollerte forsøk. Vi er imidlertid svært glade for at vi i løpet av 2005 har kunnet igangsette to større randomiserte effektstudier, den ene på akupunkturbehandling av menopausale plager og den andre på behandling av osteoporose med et kosttilskuddsprodukt.

I tillegg til den doktorgraden som ble sluttført på NAFKAM våren 2005, er våre tre nåværende doktorgradskandidater engasjert i vesentlige problemstillinger innen KAM.

NAFKAM i samfunnet
Interessen for alternativ behandling blant norske pasienter, politikere og folk flest ser ikke ut til å være på retur. Holdningen til dette behandlingsfeltet er imidlertid preget av liten generell kunnskap både blant sykearbeidere og de som søker slik behandling. Den innsats som norske myndigheter har igangsatt på dette området er derfor påkrevd, og Norge er faktisk i den internasjonale fortropp når det gjelder å ta et helhetlig ansvar for alle behandlingstilnærminger som pasientene oppsøker. Utviklingen og reguleringen av ”skolemedisinen” har foregått over mange tiår. Den alternative behandlingsarena må imidlertid gjennomgå lignende prosesser på mye kortere tid. Det har vært bred enighet blant både fagfolk, byråkrater og politikere at et vesentlig tyngdepunkt i denne utviklingen må være å satse på solid kunnskapsutvikling gjennom forskning og samarbeid med internasjonale partnere.

NAFKAMs eksistensberettigelse må ses i et slikt overordnet perspektiv. NAFKAM er blitt en vesentlig aktør og samarbeidspartner på nesten alle arenaer hvor utfordringene med alternativ behandling dukker opp. Det er viktig at NAFKAM opprettholder sin klare tilkjennegivelse at vi verken skal fremme eller motarbeide alternativ behandling. For å være en troverdig aktør må alle NAFKAMs samarbeidspartnere, det være seg det kinesiske helsedepartementet eller den lokale pasientforening, være trygg på at NAFKAM ikke har annen agenda enn det som er

nedfelt i visjonen: ”Kunnskapsbasert behandling – uansett hvor du velger å få den”. Når dette er sagt, er NAFKAM klar over at de besitter en vesentlig innflytelse på hvilken retning utviklingen på dette feltet vil ta i Norge i årene framover. NAFKAM viker heller ikke tilbake for å være aktiv på områder som omfatter langt mer enn klinisk forskning av typen ”Virker behandling X mot sykdom Y?”. Aktivitetsområdene våre omfatter derfor både forskning på alle plan, doktorgradsutdanning, skolering av sykearbeidere om alternativ behandling og alternative behandlere om forskning, rådgivning i forhold til utvikling av utdanninger innen alternativ behandling, rådgivning i forhold til regulering av alternative behandlere, forvaltning av avtalen mellom Norge og Kina innen tradisjonell kinesisk medisin, utredning av internasjonale reguleringsmessige forhold og utvikling av en offentlig informasjonsbank om alternativ behandling.

Utfordringene i tiden framover vil være å finne vår organisatoriske plass og skape den gode balansen mellom forskning, undervising, rådgivning, informasjon og internasjonalt samarbeid. Alternativ behandling er kommet for å bli i de vestlige samfunn. Forskningssamfunnet må forstå utviklingen, og være villig til å samvirke positivt slik at pasientene, vår ultimate oppdragsgiver, kan velge behandlingstilnærminger som er både trygge og virksomme, uansett hvor de går for å få dem.

Prosjektgjennomføring og ressursbruk

Prosjektet har vært gjennomført i all hovedsak etter de intensjoner NFR hadde med satsningen. Underveis i prosjektperioden er NAFKAM i økende grad blitt tilleggsfinansiert direkte av Helse- og Omsorgsdepartementet. Dette har medført en utvidelse av ansvarsområdet til NAFKAM, men vår erfaring er at det har vært en god koordinering av interessene til begge hovedfinansieringskilder.

En hovedutfordring i prosjektgjennomføringen har vært mangelen på seniorforskere i fulltidsstilling ved NAFKAM. Utover senterleder har det ikke i noen periode vært en heltids seniorforsker ved hans side. Det er et meget begrenset utvalg av forskere med den nødvendige kompetanse, og vi har derfor funnet løsninger som har innebåret kortere og lengre deltidsløsninger. Dette har imidlertid både økt presset på senterleder og begrenset tempoet i forskningsproduksjonen. Stipendiater og forskningsmedarbeidere har det ikke vært problemer med å rekruttere på full tid.

<u>Menneskelige og økonomiske ressurser</u>

NAFKAM har, med unntak av seniorforskere nevnt ovenfor, hatt svært mange søkere til de stillinger vi utlyser. Vi har dermed en stab av faglig dyktige og entusiastiske medarbeidere i alle ledd. Dette har gitt oss meget gode samarbeidsforhold, og muliggjort en enhetlig presentasjon av NAFKAMs visjoner og ideer til omverdenen. Som nasjonalt senter 1700 km borte fra hovedstaden er det en egen utfordring ”å etablere” seg med respekt på sitt fagområde. Med hjelp av denne gode stab mener vi selv at vi har lykkes, men har samtidig måttet bruke kanskje litt mer ressurser på å være til stede i de nødvendige fora for å se og bli sett.

Selv om vi akkurat i starten hadde en tilfredsstillende økonomisk situasjon grunnet forskyvning av oppstart av enkelttiltak, nådde vi i 2004 en situasjon hvor vi forbrukte mer enn vi fikk inn. Midlene fra NFR har vært avgrenset til forskningsrelatert virksomhet. Med det betydelige trykket som NAFKAM har i form av store forventinger til hva vi skal kunne ”levere” på alle områder, er det behov for økonomiske ressurser av en helt annen størrelsesorden enn det vi har levd med til nå. Samtidig er vi klar at alt må starte i det små og

gjennomgå en kontrollert vekst. Vi vil berømme NFR for den evne til nytenkning de demonstrerte i 1999/2000 ved å satse såpass klart innenfor begrensede midler på alternativ medisin.

Vurdering av forholdet til NFR i prosjektperioden

NAFKAM har gjennom hele prosjektperioden hatt et godt og ryddig forhold til NFR. De få gangene det har vært saklig uenighet mellom oss, har dette blitt løst på en produktiv måte. Siden perioden har forløpt uten store kontroversielle begivenheter, har den daglige kontakten mellom NAFKAM og NFR vært av begrenset omfang.

Populærvitenskapelig fremstilling av de viktigste FoU-resultatene

De resultater NAFKAM har oppnådd etter de første fem års drift kan samles under tre hovedområder:

1. Forskningsstrategier
    a. NAFKAM har i perioden hatt betydelig tenkning og dialog med både norske og internasjonale forskningsmiljøer omkring strategier innen forskning på alternativ medisin. Den ensidige fokus på, og krav om randomiserte, blindede effektstudier ser ikke ut til å ha vært tilstrekkelig for utforskningen av dette området, uten at noen hittil har kommet fram til alternative strategier. Det er vesentlige forskjeller på hvordan behandlinger introduseres og spres innen skolemedisin og alternativ medisin. Mens alternativ medisin tas i bruk i befolkningen uten noen formalisert kvalitetssikring av metodene, har både Legemiddelverk og Kunnskapssenter som oppgave å kvalitetssikre behandling og tiltak i skolemedisinen.
    NAFKAM har foreslått, og fått nasjonal og internasjonal støtte for følgende forskningsstrategiske modell:
        - Utforske det alternative behandlingsfeltet deskriptivt, dvs. hvem bruker hva, i hvilket omfang, mot hva og over hvor lang tid? Hvilke behandlingsformer finnes, og hva er bakgrunnen til utøvere?
        - Utforske sikkerheten (bi- og skadevirkninger) ved alternativ behandling
        - Utforske systemeffekten (helheten av behandlingspakken) ved alternativ behandling
        - Utforske komponenteffekten, dvs. effekten av enkeltbestanddel(er) av behandlingspakken ved alternativ behandling
        - Utforske mulige virkningsmekanismer ved alternativ behandling

    Som man ser av denne modellen, blir de randomiserte, blindede studiene en viktig, men ikke eneste og avgjørende del av utforskningen av alternativ medisin.
2. Forskningsinitiativer og resultater

    Med bakgrunn i den tenkningen som er representert ovenfor, har NAFKAM tatt flere forskningsinitiativer på flere nivåer.

    Disse kan kort oppsummeres slik:

    a. Utforske det alternative behandlingsfeltet deskriptivt:
        1. **Registrering av eksepsjonelle sykdomsforløp**. Mye av erfaringene med alternativ behandling i befolkningen er ikke registrert i større systematiske undersøkelser. Ofte er erfaringen konsentrert om enkeltopplevelser som mennesker med sykdom har gjort. Disse

opplevelsene deles enten muntlig eller er beskrevet i ikke-vitenskapelig litteratur. NAFKAM har sett et behov for å samle dette materialet i en systematisk form. I samarbeid med National Cancer Institute i USA og forskere i Tyskland, Danmark og Sverige har vi nå etablert et registreringssystem for slike historier som kan tjene som grunnlag for systematisk forskning. Pasienthistoriene beskrives med opplysninger fra pasient, alternativ behandler og skolemedisinsk behandling. To doktorgrader er under arbeid fra dette materialet, en ved Karolinska Institutet i Stockholm og en her ved NAFKAM.

2. **Bruk av alternativ medisin blant kreftpasienter med lav overlevelsessannsynlighet.** I samarbeid med Kreftregisteret har en stipendiat ved NAFKAM gjort en studie av bruk av alternativ medisin blant kreftpasienter som har overlevd minst fem år til tross for en utgangssannsynlighet for å overleve som var svært lav. Hun sammenligner bruk blant to grupper med ulik sannsynlighet for å overleve, og har også utviklet en ny modell for å klassifisere mennesker som brukere av alternativ medisin eller ikke. Arbeidet er grunnlaget for en dr. grad. som forventes avsluttet i løpet av 2006.
3. **Bruk av alternativ medisin ved norske sykehus**. NAFKAM gjorde i 2001 en undersøkelse på alle norske sykehus. Hvert fjerde sykehus rapporterte at en eller flere alternative behandlingsformer ble tilbudt av personell ved sykehuset. Økningen ser ut til å ha vært akselererende, og den hyppigst tilbudte behandlingsform var akupunktur. En 5-årig oppfølging planlegges i 2006.
4. **Bruk av alternativ medisin i Skandinavia.** I samarbeid med forskere fra Sverige og Danmark ble det gjort en sammenlignende undersøkelse mellom Norge, Sverige og Danmark på bruk av alternativ medisin. Selv om det samlede nivå av bruk ikke var svært ulikt mellom de tre landene, så viste undersøkelsen av type alternativ behandlingsmetode som var mest populær ikke var sammenfallende. Mens massasje var mest populær i Sverige og soneterapi i Danmark, så var homøopati den mest utbredte behandlingsform i Norge.
5. **Holdningsstudier innen akupunktur.** I januar 2005 avla Arne Johan Norheim sin dr. philos. grad. Hans avhandling dreide seg i stor grad om holdningsstudier på området akupunktur. I korthet viser hans avhandling at både medisinstudenter, leger, befolkningen, og selvfølgelig akupunktører er positive til akupunktur som behandlingsform. Over halvdelen av norske leger hadde allerede brukt akupunktur for egen sykdom eller kunne tenke seg å gjøre det. Medisinstudenter ble mer negative til akupunktur jo lenger tid de hadde studert. Mennesker med muskel/skjelettplager var den største brukergruppa i befolkningen, og brukere av akupunktur var også hyppige brukere av helsevesenet. Legene mente i større grad enn de andre gruppene at akupunktureffekten skyldtes en placeboeffekt.
6. **Erfaringer med skolemedisin og homøopatisk behandling blant pasienter med astma/allergi.** En studie er under igangsetting hvor man beskriver forløpet og behandlingserfaring blant pasienter som oppsøker henholdsvis primærlege og homøopat for

astma/allergisykdom. Denne studien er i stor grad en replikasjon av en tilsvarende studie som er gjort i Danmark.

b. Utforske systemeffekten (helheten av behandlingspakken) ved alternativ behandling
    1. NAFKAM har utarbeidet protokoll til, og fått finansiert fra 2005 en større kontrollert studie på effekten av akupunkturbehandling ved menopausale plager. Dette blir en studie som går over flere år.
    2. NAFKAM har utarbeidet protokoll til, og etablert samarbeid med kreftavdelingen, Universitetssykehuset i Nord-Norge om en klinisk studie hvor kreftpasienter får alternativmedisinsk behandling i tillegg til sin skolemedisinske behandling.
    3. NAFKAM har inngått samarbeid med kliniske avdelinger på Universitetssykehuset i Nord-Norge på området integrativ medisin. Det er en økende interesse for integrativ medisin over hele verden, og NAFKAM har stilt seg til rådighet for forskning omkring dette temaet. Foreløpig er det revmatologisk, psykiatrisk og infeksjonsmedisinsk avdeling som mest involvert, men flere avdelinger har meldt sin interesse.
    4. I samarbeidet mellom Norge og Kina innen tradisjonell kinsesik medisin, er det bevilget midler fra Norge-Kina samarbeidet til en klinisk observasjonsstudie av pasienter som mottar både skolemedisin (vestlig medisin) og tradisjonell kinsesisk medisin ved tykktarmskreft. Studien vil foregå på Xi Yuan sykehuset i Beijing.

c. Utforske komponenteffekten, dvs. effekten av enkeltbestanddel(er) av behandlingspakken ved alternativ behandling
    1. NAFKAM har utarbeidet protokoll til, og fått finansiert fra 2005 en større kontrollert studie på effekten av NATTO (fermentert soyaprodukt) ved lav bentetthet. Dette blir en studie som går over flere år.

3. Forskerutdanning
    a. Regionale samlinger
        1. NAFKAM har i tre år hatt regionale samlinger av forskningsinteresserte behandlere innen alternativ medisin. Disse er blitt avholdt i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø og har samlet mange deltagere. Det siste året er antallet deltagere gått ned, og vi regner dermed med at behovet for denne type orienteringer og dialog ikke lenger er så sterkt.

    b. Forskningsseminarer
        1. Siden høsten 2004 er det blitt avholdt halvårlige forskerseminarer hvor forskere fra hele landet som driver forskning innen alternativ medisin på doktorgradsnivå eller høyere har deltatt. Internasjonale foredragsholdere innen flere tema er blitt invitert til å bidra. Ca. 30 deltagere var til stede hver gang.

2. Vitenskapelige utgivelser og annen publisering

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2000

Artikler
Norheim AJ og Fønnebø V. A survey of acupuncture patients: results from a questionnaire among a random sample in the general population in Norway. Complement Ther Med 2000;8(3):187-92.

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2001

Artikler
Norheim AJ, Fønnebø V og Berge L. Acupressure treatment of morning sickness in pregnancy. A randomized, double-blind placebo-controlled study. Scand J prim Health Care 2001;19:43-7.

Foredrag/presentasjoner
Leder for NAFKAM holdt flere foredrag og presentasjoner både ved nasjonalt og internasjonalt.

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2002

Artikler
Fønnebø V. Aloe Vera et brukbart alternativ. Tidsskrift for Den norske lægeforening 2002;122:2920.

Fønnebø V. Selvhelbredelse med alternativ behandling. Tidsskrift for Den norske lægeforening 2002;122:2920.

Norheim AJ og Fonnebo V. Attitudes to the contribution of placebo in acupuncture – a survey. Complement Ther Med 2002;10(4):202-209.

Foredrag/presentasjoner
Fønnebø var en av hovedinnlederne på en konferanse for muslimske helsearbeidere ”Integration of Traditional Medicine (Complementary/Alternative Medicine) and Modern Medicin” i oktober, Cairo, Egypt.

I tillegg holdt Fønnebø flere foredrag ved konferanser og møter både nasjonalt og internasjonalt.

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2003

Artikler
Alraek T og Baerheim A. The effect of prophylactic acupuncture treatment in women with recurrent cystitis; Kidney patients fare better. J Altern Complement Med 2003;9:651-659.

Kira Kimby C, Launsø L, Henningsen I og Langgaard H. Choice of Unconventional Treatment by patients with cancer. The Journal of Alternative and Complementary Medicine. 2003;9(4):549-561.

Launsø L. Alternative treatment and research designs [published in Danish], Social Politik februar 2003;1:9-13.

Launsø L. Alternative treatment – what has to be considered when choosing a therapist [published in Danish]. http://fagbog.netdoktor.dk H 2003 (Artikkel bestilt av Sundhedsguiden og Netdoktor).

Launsø L. Effect of homeopathy [published in Danish]. Plexus 2003;35(3):20-21.

Launsø L. The need of better treatment results [published in Danish]. Plexus 2003;35(1):17-19.

Launsø L. To kiss the monster [published in Danish]. Plexus 2003;35(4):47-49.

Launsø L og Rieper J. Research and bridge building in health care [published in Danish]. Social Kritik 2003;85:4-19.

Liu J. Control and blinding in clinical trials on traditional Chinese medicine [published in Chinese]. Chinese Journal of Integrated Traditional and Western Medicine 2003;23(10):789-91.

Liu J. Estimation of sample size in clinical trials [published in Chinese]. Chinese Journal of Integrated Traditional and Western Medicine 2003;23(7):536-538.

Liu JP, Wei ML, Yang M, Liu YX og Grimsgaard S. Herbal medicines for treatment of irritable bowel syndrome (Protocol for a Cochrane Review). The Cochrane Library 2003;2. Oxford: Update Software.

Salomonsen LJ, Grimsgaard S og Fønnebø V. Bruk av alternativmedisinsk behandling ved norske sykehus. Tidsskr Nor Lægeforen 2003;123:631-3.

Steinsbekk A og Fønnebø V. Users of homeopaths in Norway in 1998, compared to previous users and GP patients. Homeopathy 2003;92:3-10.

Bøker/artikler i bøker/rapporter

Launsø L. A subject-based concept of disease/health [published in Danish]. Preventative health care [published in Danish], Kamper Jørgensen, F. & Almind, G. (red.). København: Munksgaard 2003:68-73. (4. utgave, 1.opplag).

Launsø L. Bridge building in health care – a status [published in Danish]. The art of medicine in the twenty first century [published in Danish], Lasse Skovgaard (red). Højbjerg, Forlaget Hovedland 2003

Foredrag/presentasjoner

Fønnebø holdt flere foredrag ved konferanser og møter både nasjonalt og internasjonalt.

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2004

Artikler

Fønnebø V og Grimsgaard S. Alternativ behandling – hvordan vil fremtiden se ut ? Tidsskr Nor Lægeforen 2004;124(5):673.

Launsø L. Our way of perceiving treatment and outcomes might be too narrow [published in Danish]. While we are waiting [published in Danish]. Januar 2004;1:18-19.

Liu J, Manheimer E., Shi Y og Gluud C. Chinese herbal medicines for severe acute respiratory syndrome (SARS): a systematic review and meta-analysis [in Italian]. Piante Medicinali 2004;3(3-4):167-175.

Liu JP, Zhang M, Wang WY og Grimsgaard S. Chinese herbal medicines for type 2 diabetes mellitus (Cochrane Review). The Cochrane Library 2004;3. Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.

Rønnov L, Kimby CK, Launsø L og Langgaard H. Cancer patients' experience with unconventional treatment [published in Danish], Ugeskrift for Læger June 2004;25:2454-7.

Steinsbekk A, Bentzen N, Fønnebø V og Lewith G. The use of simplified constitutional indications for self-prescription of homeopathic medicine. Complement Ther Med 2004;12:112-7.

Steinsbekk A og Fønnebø V. Brukere av homøopati i Norge. Tidsskr Nor Lægeforen 2004;124:1950-1.

Rapporter/annet

Launsø L, Drageset BJ, Salamonsen A, Grimsgaard S, Fønnebø V et al. Eksepsjonelle sykdomsforløp i Skandinavia. Registrering og forskning. Rapport 2004. NAFKAMs hjemmesider: www.kam.uit.no

Boken "Alternativ behandling" av Jerk W. Langer ble bearbeidet og publisert for norske forhold.

Foredrag/presentasjoner

Fønnebø holdt flere foredrag ved konferanser og møter både nasjonalt og internasjonalt.

Vitenskapelige utgivelser og annen publisering 2005

Artikler

Fønnebø V og Launsø L. Looking for new knowledge in the field of curing and healing. Focus Alternative and Complementary Therapies 2005;10:13-4.

Hansen B, Grimsgaard S, Launsø L, Fønnebø V, Falkenberg T og Rasmussen NK. Use of complementary and alternative medicine in the Scandinavian countries. Scan J Prim Health Care. In press.

Launsø L og Rieper J. General practitioners' and classical homeopaths' treatment models for asthma and allergy. Homeopathy 2005;94:17-25.

Liu J og Wang J. Acupuncture for chronic hepatitis B virus infection. The Cochrane Database of Systematic Reviews 2005;1. Art. No.: CD005163. DOI: 10.1002/14651858.CD005163.

Ronnov L, Langgaard H og Launso L. Kommunikation mellem kræftpatienter og læger om ukonventionel behandling. Ugeskrift for Læger 2005;167:2285-9.

Salomonsen LJ, Norheim AJ, Pedersen Hog Fønnebø V. Attitudes about acupuncture and homeopathy among doctors in a research positions: a survey. Journal of complementary and alternative medicine 2005;11(2):229-232.

Steinsbekk A, Bentzen N, Fønnebø V og Lewith G. Homeopathic care for the prevention of upper respiratory tract infections in children. A pragmatic randomized controlled trial comparing individualised homeopathy and self-selected conventional care. Family Practice. Conditionally accepted.

Steinsbekk A, Bentzen N, Fønnebø V og Lewith G. Self treatment with one of three self selected, ultramolecular homeopathic medicines for the prevention of upper respiratory tract infections in children. A double blind randomized placebo controlled trial. Br J Clin Pharmacol 2005;59:447–55.

Steinsbekk A og Launsø L. Empowering the cancer patient or controlling the tumor? A qualitative study of how cancer patients experience consultations with complementary and alternative medicine practitioners and phycisians, respectively. Integrative Cancer Therapies June 2005;4(2):195-200.

Wisniewski J, Manheimer E, Ziea E og Liu J. Acupuncture for treatment of irritable bowel syndrome. The Cochrane Database of Systematic Reviews 2005;1. Art. No.: CD005111. DOI: 10.1002/14651858.CD005111.

Foredrag/presentasjoner
Fønnebø holdt flere foredrag ved konferanser og møter både nasjonalt og internasjonalt.

Innsendte manuskripter 2004

Launsø, L. Diskursanalyse som metode til læring – et perspektiv på organisationsændring i et stærkt institutionaliseret felt med et eksempel fra forsøg på brobygning mellem etableret og alternativ sygdomsbehandling.

Launsø, L. Evaluation based on theory of learning as a tool in bridge building between different groups of professionals.

Launsø, L. Research on Practitioners' Different Treatment Models Related to Asthma and Allergy.

Launsø, L. Mennesker med overfølsomhedssygdomme – erfarede virkninger af lægebehandling og klassisk homøopatisk behandling.

Launsø, L. Patients' choice of asthma and allergy treatment by physicians or classic homeopaths – a qualitative study.

Dessuten ble to manuskripter som omhandler dels forståelse av helbredelse og dels forutsetninger for erfarte virkninger av behandlinger utarbeidet og innsendt til tidsskrifter. Datamaterialet er innsamlet i Danmark.

En "review-artikkel" om magnetterapi ved beinbrudd er under bearbeiding for publikasjon.

Innsendte manuskripter 2005

Alraek T og Baerheim A., Acupuncture points used in the Prophylaxis against recurrent uncomplicated cystitis.

Launsø, L, Henningsen I, Fønnebø V, Kira Kimby C. People suffering from hypersensitivity illnesses who attend medical or homeopathic treatment. What do they have in common – and what are their experiences with their choice of treatment?". Sendt til Journal of Alternative and Complementary Medicine.

Gamst A, Haahr N, E. Kristoffersen A og Launsø L. Integrative Care and Bridge Building between Health-Care Providers in Norway and Denmark. Sendt til Journal of Alternative and Complementary Medicine.

3. Annen forskningsformidling

Deltakelse i ulike arrangementer

I 2002

Møter

- Informasjonsmøte om komplementær og alternativ medisin (KAM) for ansatte/klinikere ved Medisinsk Fakultet ved Universitetet i Tromsø (UiTØ) og Universitetssykehuset i Nord-Norge (UNN), 28.5. Tema: forskning på KAM, informasjon om forskningsprosjekter ved NAFKAM og integrering av alternativ medisin og skolemedisin, arrangør: NAFKAM.

Forskningsseminar/kurs

- Forskningsseminar for KAM-utøvere i Oslo-regionen, desember, arrangør: NAFKAM

Konferanser

- Internasjonal konferanse om alternativ medisin og forskning, desember, Århus, Danmark, arrangør: ViFAB (Videns- og Forskningscenter for Alternativ Behandling).
- Konferanse for muslimske helsearbeidere ”Integration of Traditional Medicine (Complementary/Alternative Medicine) and Modern Medicin”, oktober, Cairo, Egypt, arrangør: Islamic Organization for Medical Sciences.

I 2003

Møter

- Informasjonsmøte om komplementær og alternativ medisin (KAM) ved Universitetet i Tromsø, 28. mai, arrangør: NAFKAM
- ESF-møte, Oslo, 9. september, arrangør: NAFKAM

Forskningsseminar/kurs

- Forskningsseminar for KAM-utøvere i Oslo-regionen/Sør-Norge, 2. desember, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar for KAM-utøvere i Tromsø/Nord-Norge, 13. november, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar for KAM-utøvere i Trondheim/Midt-Norge, 21. mars, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar for KAM- utøvere i Bergen/Vestlandet, 20. mars, arrangør: NAFKAM

Konferanser

- Deltakelse på 10th Annual Symposium on Complementary Health care 21.-22. november, Exeter, England, arrangør**:** Den komplementærmedisinske enheten ved Peninsula Medical School
- WFAS (World Federation of Acupuncture-Moxibustion Societies) internasjonalt symposium om forskning og akupunktur, 12.-14. September, Oslo

Utstillinger/messer

- Alternativmessen i Oslo, november, stand Eksepsjonelle sykdomsforløp.

I 2004

Møter

- Møte med Karolinska institutt om undervisningsopplegg, Stockholm, 16. september
- Møte med studielederne i sykepleierutdanningene i Norge, Oslo 8. oktober
- Møte med bl a kooridnator for KAM undervisningen ved Det medisinske fakultet i Oslo, 14. oktober
- To halvårlige styringsmøter mellom Shdir og NAFKAM ble avholdt.
- Møte UiTø/UNN/Fredskorpset. Tromsø 3. september
- Eget møte NAFKAM/Fredskorpset, Tromsø 3. september
- Møte i Wien, 27. september, EUs rammeprogram.
- ESF-møte, København, 6. oktober, arrangør: Scleroseforeningen, Danmark
- ESF-møte, Oslo, 22. mars, arrangør: Kreftforeningen
- Møte med den Kinesiske helseminister , Tromsø 9. oktober
- CJFH-jubileum, Beijing, 23. oktober
- Møte i Beijing, 4.og 5. november
- Møte med Nils Lystad og TCM-miljøet, Trondheim 23. februar
- Møte hos Lipidklinikken i Oslo vedr. red rice yeast, 22. april

Forskningsseminar/kurs

- Forskningsseminar for KAM-forskere, Tromsø 21.-22. september, arrangør NAFKAM
- Forskningsseminar, Trondheim, 24. november, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar, Bergen, 25. november, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar, Oslo, 13. desember, arrangør: NAFKAM
- Forskningsseminar, Tromsø, 16. desember, arrangør: NAFKAM
- Regional forskningskonferanse i Tromsø, 4. november (Helse Nord og Universitetssamarbeidet)
- Dr grads kurs i kvalitativ metode: Metode på tvers, Tromsø 23.-26. august, arrangør: tverrfaglig samarbeid mellom Institutt for planlegging, Institutt for statsvitenskap, Telemedisin, Høgskolen i Tromsø og NAFKAM
- Seminar i Oslo om TCM-samarbeidet med Kina 30. januar. Informasjon om samarbeidet, høstens besøk i Kina og planer videre fremover. Fokus for seminaret vil være utveksling av ideer om TCM behandlingsprosjekter, utveksling, forskning og internasjonalt samarbeid. Arrangør: NAFKAM.

Utstillinger/messer

- Forskningsdagene i Tromsø, 17.-18. september
- Deltakelse på alternativmessen i Oslo, 12.-14. november

Nasjonale konferanser

- Undervisningskonferanse, Oslo ,26. november, arrangør: NAFKAM
- Konferanse om komplementær kreftbehandling, Oslo, 3.-4. juni, arrangør: Den Norske Kreftforening.
- NSH-konferanse Oslo, 9.-10.desember

Internasjonale konferanser

- Deltakelse på 11th Annual Symposium on Complementary Health care 17.-19. november, Exeter, England, arrangør**:** Den komplementærmedisinske enheten ved Peninsula Medical School
- Deltakelse på "First annual in-CAM Symposium. Increasing research capacity and networking in Canada", 4.-5. desember
- Society for Integrative Oncology, 1st International Conference, New York, USA, 17.-19. november
- WFAS-konferanse, Gold Coast, Australia, 28.-31.oktober

Diverse

- Seminar Mat og urter i folkemed. trad., 20. November
- Offisiell åpning av NAFKAMs nye lokaler, 17. desember, arrangør: NAFKAM
- Utredning av brukergrupper/behov/interessenter for en offentlig informasjonsbank for AB: Workshop/hurtigruteseminar februar

I 2005

Møter

- ESF samarbeidsmøte i Oslo, 25. april, arrangør: Kreftforeningen
- Amalgammøte med Shdir, Tromsø 28. juni, arrangør: NAFKAM
- ESF-møte, København, 3. oktober
- CAM Cancer styremøte, Tromsø, 4. juli, arrangør: NAFKAM
- Kontaktmøte med SABORG, Tromsø, januar, arrangør: NAFKAM

Kurs

- Statistikkurs, Tromsø 12.-16. januar, arrangør NAFKAM
- Etterutdanningskurs for leger, Forskningsparken, 27. mai, arrangør: NAFKAM
- Etterutdanningskurs for leger, Oslo, 24. oktober, arrangør: NAFKAM
- Etterutdanningskurs for sykepleiere, Oslo, 25. oktober, arrangør: NAFKAM
- Etterutdanningskurs for farmasøyter, Oslo, 26. oktober, arrangør: NAFKAM
- Forskerkurs Metode på tvers, Tromsø 22.-25.august

Konferanser

- Forskningsseminar, Sommarøy, 15.-16. mars, arrangør NAFKAM
- Konf. om helhetsmedisin, Sundvolden hotell, 21.-23. april
- ESF-workshop, Tromsø, 16.-17.juni, arrangør: NAFKAM
- Whole Systems Research, Sommarøy, 15.-16. september, arrangør: NAFKAM
- Deltakelse på 12th Annual Symposium on Complementary Health care Exeter, England, 19.-21.september, arrangør**:** Den komplementærmedisinske enheten ved Peninsula Medical School

Omtale i massemedia

NAFKAM har dessverre ikke en fullstendig oversikt over alle opptredener i massemedia i hele prosjektperioden. Påtrykket fra media har imidlertid vært stort hele tiden, og Vinjar

Fønnebø har vært NAFKAMs pressekontakt hele tiden. På enkelte spesifikke prosjekter har han delegert ansvaret til prosjektlederen.

Omtale i 2000

- Tidsskrift for Den Norske Lægeforening: ”Med beina på to planeter”.
- Tidsskrift for Den Norske Lægeforening: ”Kunnskapsbasert alternativ medisin”. Av Norheim, Fønnebø, Alræk og Steinsbekk.
- Aftenposten.no, november: ”Alternativ medisin til 200 kreftpasienter”

Det var flere innslag i massemedia frontet i all hovedsak av Vinjar Fønnebø.

Omtale i 2001

- Den norske kreftforening, Lommelegen.no: ”Uvanlige forløp av alvorlig sykdom”
- Kreftforeningen.no november: ”Skal belyse forløp av alvorlig sykdom”. ESF.
- Aftenposten.no, november: ”K2, et vitamin for hjerte og ben” Natto og benskjørhet.
- Kreftforeningen.no desember: ”Vil stimulere til forskning”

Det var flere innslag i massemedia frontet i all hovedsak av Vinjar Fønnebø.

Omtale i 2002

- VG 7. januar: ”Gransker effekten av mirakelmedisin.”
- Bladet Tromsø 7. januar 2002: ”Gransker effekten av mirakelmedisin.”
- Aftenposten 14. januar: ”Vil høre om medisinske mirakler.”
- Frokost TV i TV2: Arne Johan Norheim om Svangerskapskvalme og akupressur.
- Bladet Forskning nr 3: ” Historisk konferanse om alternativ medisin.”
- Tidsskrift for den Norske legeforening 10. april: Intervju med Sameline Grimsgaard.
- Tidsskrift for den Norske lægeforening 6.mars: ”Positiv holdning blant leger”. Fønnebø om holdningsendring blant leger.
- Dagens Medisin 21. april: ”Nordmenn minst alternative i Norden.”
- Bergens Tidende 18. august ”Samler på medisinske mirakler.”
- Aftenposten.no, september: ”Barnelegen taper terreng til alternativ medisin”. Intervju med Steinsbekk.
- Dagbladet, oktober: ”Kvakksalverne kommer”.
- Nordlys desember: Økning av midler til NAFKAM fra helsedepartementet.
- Bedre Helse: ”Hva virker av alternativ behandling?”

Det var flere innslag i massemedia frontet i all hovedsak av Vinjar Fønnebø.

Omtale i 2003

- Forskning.no: Kronikk av Vinjar Fønnebø ”Forskning innen alternativ medisin – må vi finne opp nye metoder?”
- Nordlys mars: ESF og kreftpasient.
- Forskning.no mars: ”Norsk forsker på kurs i Den nye medisinen. Kommentar.
- Tidsskrift for den Norske lægeforening, Alternativopplysningen.no, mars: Bruk av alternativ behandling ved norske sykehus. Undersøkelse gjennomført av Fønnebø, Grimsgaard og Salomonsen.
- Tidsskrift for Den Norske Lægeforening, mars: ”Alternativ behandling inn i varmen via forskning”.
- Forskning.no, mai: ”Friskere av alternativ medisin?”. ESF.

- Kreftforeningen.no, september: ”Alternativ kreftbehandling blir lovlig”.
- Aftenposten september: Terje Alræk forskning på akupunktur ift urinveisinfeksjoner
- Aftenposten.no september: ”Alternative behandlere vil inn i det gode selskap”.
- Adressa.no, september: ”Pasienter på desperat jakt”.
- Forskning.no oktober: Satsing på området alternativ behandling, bl.a. til NAFKAM.
- Nordlys oktober: Representanter fra NAFKAM reiser til Kina for å lære mer om tradisjonell kinesisk medisin.
- Forskning.no, november: ”Kan det være så vanskelig da?”. Kommentar.
- Nordlys desember: Dr Yin Yongtie, sjef for internasjonalt samarbeid ved China Japan Friendship Hospital besøker NAFKAM og Telemedisin.

Det var flere innslag i massemedia frontet i all hovedsak av Vinjar Fønnebø.

Omtale i 2004

- Aftenposten og Vårt Land januar: undersøkelse om utbredelsen av bruk av alternativ behandling ved norske sykehus utført av NAFKAM.
- VG nettavis, Gaia Forum, Forskning.no, januar: Undersøkelse om alternativ behandling ved norske sykehus
- NRK januar: Fønnebø portrettert i Sølvsuper.
- Adresseavisen februar: ”Kontakt oss, vi er interessert”. Pasienthistorier
- Forskning.no mars: ”Alternativ medisin som forretningsidé”. Kommentar om artikkel av Fønnebø, Grimsgaard.
- VG nett, mai: Fønnebø blir sitert i forbindelse med behandling mot tuberkulose.
- Kreftforeningen.no, mai: ”Vil samle erfaringer fra alternativ behandling”.
- NRK Faktor: ”Et alternativ som virker?”
- Tidsskrift for Den Norske Lægeforeningen, mars, Alternativopplysningen.no: ”Norske leger må få mer kunnskap om alternativ behandling”. Fønnebø og Grimsgaard.
- Dagbladet, august: ”Flere barn går til homøopat”
- Nordlys september: Den planlagte Natto-studien fikk omtale i forbindelse med Forskningsdagene i Tromsø.
- Foreldre & Barn september: undersøkelse om behandling av barn ved bruk av homøopati.
- Bladet Tromsø september: NAFKAM og offentlig satsing på forskning innen alternativ medisin.
- VG nettavis september: ESF
- Bladet Tromsø september: artikkel om ”opprettingen av en kunnskapsbank for alternativ medisin”
- NRK.no og Hegnar Online september: Forskningsprosjektet Eksepsjonelle sykdomforløp. Det ble også skrevet en artikkel om prosjektet i Sammen mot kreft, Medlemsblad for Kreftforeningen 2/04. Prosjektet ble i tillegg presentert i den danske avisen Politiken. I etterkant av denne artikkelen ble NAFKAM ansatte intervjuet i to norske radiokanaler.
- Bladet Tromsø september: NAFKAM fikk omtale i forbindelse med Forskningsdagene.
- Nordlys september: Forskningskonferanse arrangert av NAFKAM.
- Aftenposten oktober: Natto-studien.
- Nordlys, Dagsavisen oktober: ”Pasienter syke av naturmidler”.

- Nordlys oktober: den kinesiske helseministerens besøk i Tromsø.
- Dagbladet oktober: undersøkelse om behandling av barn ved bruk av homøopati
- Norges astma- og allergiforbund, november: ”Forskningssenter med ambisjoner”
- Norsk Ukeblad november: Forsker Terje Alræks doktorgrad på emnet blærekatarr og bruk av akupunktur som forebyggende behandling.
- Dagens Næringsliv november: Senterleder Vinjar Fønnebø ble sitert i forbindelse med bruk av magnetfeltterapi som behandlingsform.
- Aftenposten.no desember: Skepsis til alternativ medisin, Fønnebø blir sitert.
- Den norske lægeforening: ”Alternativ behandling-hvordan vil fremtiden se ut?” av Fønnebø og Grimsgaard.
- Aftenposten.no desember: ”Vil lære av medisinske mirakler”
- VG, Bladet Tromsø, Aftenposten, forskning.no og Helserevyen desember: utvikling av undervisningsopplegg innen alternativ medisin for helsepersonell.
- VG, Bladet Tromsø, forskning.no og Helserevyen desember: oppretting av Informasjonsbank.
- Aftenposten, Vesterålen, Haugesunds Avis, Gjengangeren, Bergens Tidende, Adresseavisen, Nationen og forskning.no desember: Forskningsprosjektet Eksepsjonelle sykdomforløp.
- Forskning.no desember: ”Ideologisk vitenskap”. Kommentar.
- Aftenposten.no, desember: ”Leger skal lære ”tabu”-medisin”.
- Aftenposten, Bladet Tromsø og forskning.no desember: Åpning av NAFKAMs nylokaler. NAFKAM ansatte ble også intervjuet av NRK Radio i denne forbindelse. Det var også TV innslag av åpningen på NRK Nordnytt.

Omtale i 2005

- Dagbladet januar: ”Nålestikk som virker”Arne Johan Norheims doktorgrad på akupunktur.
- Den norske lægeforening januar: Vinjar Fønnebø omtaler en bok om lys- og laserbehandling.
- VG nettavis januar: Akupressur og svangerskapskvalme, Arne Johan Norheims doktorgradsavhandling.
- Sami radio januar: ”Frisk av healer”, Laila Launsø snakker om eksepsjonelle sykdomsforløp.
- Kvinner og klær februar: Kreftpasient og eksepsjonelle sykdomsforløp/alternativ medisin
- Radio Tromsø februar: ”UNN dårlig på alternativ medisin”.
- Vi over 60 mars: Alternativ medisin og utbredelse/ satsing fra helsedep.
- Den norske lægeforening mars: Senterleder Vinjar Fønnebø blir sitert ift studier av akupunktur ved kneartrose.
- NRK.no Schrødingers katt, april: Hjelper alternativ medisin? Påfølgende nettmøte med Laila Launsø på nett.
- Dagens medisin april: ”Homøopati mot luftveisinfeksjoner hos barn”.
- Namdals-avisa mai: Kurs i alternativ medisin ved sykehuset Namsos der Vinjar Fønnebø skal foredra.
- Allers mai: Sykehusene tenker alternativt. Vinjar blir sitert om alternative behandlingsformer i norske sykehus.
- Kristelig Dagblad mai: Eksepsjonelle sykdomsforløp.

- DR nyheter (dansk) mai: ”Mirakuløs helbredelse undersøges”

4. Andre resultater

Undervisning
De opprinnelige plandokumenter fra 2000 la vekt på vår rolle i undervisning i alternativ medisin. Senere ble dette tonet ned i tråd med anbefalinger både fra NFR og HOD. Fra 2004 ba derimot HOD oss om å også ivareta denne oppgaven. NAFKAM engasjerte derfor fra 1. mai 2004 en undervisningsrådgiver.

NAFKAM skal bidra til at undervisning om alternativ behandling blir en del av grunnutdanningen ved relevante fakulteter på universitetsnivå og ved helsefaglige utdanninger på høgskolene. Senteret kan selv forestå eller tilrettelegge for videre- og etterutdanningsopplegg for autorisert helsepersonell.

Arbeidet med å utvikle et undervisningsopplegg for sykepleierstudenter og medisinerstudenter ble påbegynt. Det er blitt utarbeidet et strategidokument om hvordan man kan implementere undervisning om alternativ behandling i den etablerte undervisning av helsepersonell.

Det ble også igangsatt et arbeid med å lage en oversikt over hva som tilbys av undervisning/fagplaner om alternativ behandling i offentlige og private helsefagutdanninger i Norge og utlandet.

Etter at NAFKAM de første årene kun i meget begrenset omfang befattet seg med undervisningsspørsmål, var signalene fra HOD i 2004 at man ønsket at NAFKAM skulle følge opp føringene gitt i både NOU 28/1998 og i Ot. Prp. 27/2003 om at sykepersonell måtte øke sin kompetanse om alternativ behandling. En person med erfaring fra helsefaglig undervisning ble engasjert, og man skaffet oversikt over hvordan situasjonen var på høgskoler og universiteter. Strategien som ble lagt fra NAFKAM sin side var å etablere kontakt med de nasjonale samarbeidsfora innen den enkelte helsefagutdanning, og samtidig invitere til en åpen konferanse hvor sykepersonells kompetanse og utdanning om alternativ behandling ble satt på dagsordenen. Konferansen som ble avholdt i Oslo i november 2004 samlet over 100 deltagere fra hele landet. Det entydige budskapet fra konferansen var at man alle erkjente at sykepersonell hadde alt for lav kompetanse innen dette feltet, og at det måtte komme studieplanendringer som kunne bøte på denne mangelen. NAFKAM har møtt i det nasjonale samarbeidsmøte for sykepleieutdanninger, og det er avtalt at NAFKAM også skal møte dekanene på de medisinske fakulteter på deres møte høsten 2005. Det er innledet dialog med flere høgskoler om deres egne planer for undervisingstiltak, og det første etterutdanningskurset for leger ble gjennomført 27.5.05. Høsten 2005 og våren 2006 planlegger vi tilsvarende kurs for både leger, sykepleiere og farmasøyter.

De årlige møtene med alternative behandlere i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø ble i 2004 benyttet til å undervise om forskningsmetodikk. Fremmøte på disse møtene var vesentlig lavere enn tidligere år. NAFKAM tolker dette som et signal om at NAFKAM nå er rimelig kjent i landet, og at utøvende forskning naturlig nok ikke er det sentrale i alternative behandleres hverdag.

Rådgivningsfunksjoner
NAFKAM har rådgivningsfunksjoner mot statlige helsemyndigheter innen feltet alternativ behandling. Senteret driver også rådgivning og veiledning overfor kandidater som ønsker å forske på området. Vi skal også bistå med råd for utdanninger på universitets- og høgskolenivå med hensyn til eventuell etablering av studietilbud. Vi kan også være rådgiver for statlige myndigheter og virksomheter som vurderer samarbeidsprosjekter mellom helsetjenesten og alternative behandlere og som gjøres til gjenstand for evaluering.

NAFKAM har deltatt i aktuelt utviklingsarbeid i regi av Helsedepartementet og Sosial- og helsedirektoratet, blant annet gjennom deltakelse i arbeidsgrupper i regi av Sosial- og helsedirektoratet og diverse møter.

I 2004 ble det gjennomført tre viktige utredninger i regi av Sosial- og Helsedirektoratet. To arbeidsgrupper utarbeidet kriterier for hvilke krav som måtte stilles til en adekvat utdanning av henholdsvis akupunktører og homøopater i Norge. Den tredje arbeidsgruppen utredet hvorvidt man ville tilrå autorisering av osteopater, naprapater og manuelle terapeuter i Norge. I alle tre arbeidsgrupper fant man det ønskelig å inkludere en representant fra NAFKAM. To av arbeidsgruppene rapporterte i 2004, og den tredje (autorisasjon) vil konkludere i 2005.

I tillegg til disse rådgivningsoppgavene har NAFKAM vært rådspurt av utdanningsinstitusjoner, offentlig forvaltning, helseinstitusjoner, alternative utøvere og sist men absolutt ikke minst enkeltpasienter eller deres familie. Det er ikke få timer NAFKAM-ansatte har brukt på å snakke med pasienter eller familiemedlemmer som prøver å orientere seg i de mange tilbud som tilbys kronisk og kritisk syke mennesker.

Forskernettverk/samarbeid med eksterne parter

Nasjonalt
Det foregår mye forskning innen alternativ behandling også utenfor NAFKAM, og man ser det derfor som en oppgave å koordinere forskningsvirksomhet innen alternativ behandling i landet ellers. Dette organiseres ved regelmessig kontakt med andre forskningsmiljøer, og arrangement av regelmessige samlinger hvor forskere innen feltet kan møtes.

- Det første halvårlige forskerseminar ble arrangert i Tromsø i september 2004. Man begrenset deltagelsen til forskere med pågående prosjekter innen alternativ behandling, og som selv hadde minst en Mastergrad. Selv om enkelte ikke trodde det ville være grunnlag for en slik samling på det nivået, viste det seg at over 30 norske forskere oppfylte kriteriene og kom sammen. Det andre nasjonale forskningsseminaret ble arrangert i mars 2005. Seminaret er godkjent av Forskningsutvalget ved Det medisinske fakultet i Tromsø som et forskerkurs med 2 studiepoeng. Kurset er godkjent av Den norske lægeforening som valgfritt kurs for alle spesialiteter, 13 timer.

- I NAFKAMs strategi for utvikling de nærmeste årene, er det nedfelt at senteret skal ta initiativ til å utvikle nettverks-/satelittmodeller for å knytte sammen relevante fagmiljøer ved andre universiteter/høgskoler. Departementets føringer nedfelt i Ot.prp nr 27 (2002-2003) Om lov om alternativ behandling av sykdom mv sier at NAFKAM først bør etablere et sterkt og bærekraftig forskermiljø sentralt i Tromsø før man bygger ut organisasjonen videre i de andre universitetsbyene. Vi har derfor

hittil konsentrert oppbyggingen til Tromsø. Det er imidlertid oppnådd avtale med Universitetet i Bergen om pilotprosjekt om satellitt utenfor Tromsø.

- NAFKAM engasjerte en seniorforsker i full stilling ut 2004, med 50 % av arbeidstiden brukt utenfor Tromsø. I den forbindelse ble det etablert en prøveordning med fast avtale om kontorplass delvis utenfor Tromsø (etablert fra 9. juni med Institutt for Samfunnsmedisinske fag ved Universitetet i Bergen).

Internasjonalt
NAFKAM er deltaker i og til dels førende på flere internasjonale arenaer, særlig når det gjelder forskningsmetodikk og oppsummering av forskning. Hvis nødvendig, kan NAFKAM påta seg en ledende eller koordinerende rolle. Senteret har opprettet kontakt med utenlandske institusjoner på følgende områder:

- Det fremste området for NAFKAMs internasjonale aktivitet er forvaltningen av den del av avtalen mellom Norge og Kina som omfatter tradisjonell kinesisk medisin. Terje Alræk overtok i juni som leder for Norge-Kinasamarbeidet innen TCM. Etter en tid med innledende samtaler og drøftelser mellom aktører i de to land som foreløpig kulminerte med den kinesiske helseministerens besøk på NAFKAM, ble det i 2004 gjennomført flere tiltak for å konkretisere intensjonen med helseavtalen. I januar 2004 ble det holdt et seminar som oppfølging etter delegasjonsbesøket til Kina i oktober 2003. Seminaret hadde rundt 40 deltakere fra ulike medisinske og alternativ-medisinske miljøer samt helseforvaltningen. Tre norske revmatologer gjennomførte et studieopphold ved China-Japan Friendship hospital i oktober-november for å se på muligheten for å ta i bruk TCM i behandlingen av norske pasienter med revmatiske lidelser. Som resultat av dette besøket har Universitetssykehuset i Nord-Norge besluttet å opprette en akupunkturklinikk ved revmatologisk avdeling, i samarbeid med NAFKAM. Ved China-Japan Friendship Hospital sitt 20-årsjubileum i oktober, representerte Solveig Wiesener og Terje Alræk henholdsvis Universitetet i Tromsø og NAFKAM. Gaver ble overrakt av Alræk på vegne av NAFKAM og Sosial- og helsedirektoratet. Under samme reise hadde Wiesener og Alræk møter med State Administration of TCM. Alræk redegjorde for forskning på TCM i Norge, og mulige samarbeidsprosjekter innen TCM og HIV/Aids-forskning ble brakt til torgs. Det ble også knyttet kontakter med Innovation Norway v/ Werner Christie. De er samlokalisert med den Norske ambassaden i Beijing. Christie fikk en innføring i NAFKAMs arbeid med spesiell vekt på Norge-Kinasamarbeidet. The International Society of Acupuncture Research arrangerte i oktober et scientific meeting i San Francisco hvor Terje Alræk deltok som representant for Norge-Kinasamarbeidet innen TCM. I forbindelse med at Universitetet i Tromsø har mottatt midler fra Norges Forskningsråd til stimulering av internasjonalt FOU-samarbeid, har NAFKAM fått tildelt 80 000 kroner som skal gå til å styrke aktiviteten i Norge-Kinasamarbeidet innen TCM. Midlene vil gjøre det mulig å sette i gang en pilotstudie ved Xi Yuan-sykehuset i Beijing - "Holistic management of colorectal cancer", og NAFKAM vil holde et seminar i Beijing og Shanghai for kinesiske TCM-forskere: "Methods of Clinical Research in Traditional Chinese Medicine".

- National Cancer Institute i Washington DC, USA i forbindelse med prosjektet ”eksepsjonelle sykdomsforløp ved bruk av komplementær og alternativ medisin”.

- Department of Biochemistry, University of Maastricht, Nederland i forbindelse med prosjektet ”Vitamin K2 (Natto) som behandling ved osteoporose”.

- Videre samarbeid med EU (kreft og alternativ medisin, strategier i forhold til det 7. rammeprogram).

- Samarbeidet med en rekke europeiske land innen dokumentasjon av eventuelle effekter av alternativ behandling innen kreftbehandling har ført til at EU (CAM-Cancer) har finansiert et prosjekt hvor NAFKAM beskriver den juridiske og tilsynsmessige situasjonen for alternativ behandling i alle EØS-land og Sveits. Fylkeslege i Troms Gerd Ersdal ble engasjert i januar 2005 for å gjennomføre prosjektet. Selv om den juridiske situasjonen er delvis beskrevet tidligere, er tilsynssituasjonen aldri tidligere systematisk beskrevet. Dette arbeidet ventes å være ferdigstilt høsten 2005, og vil vekke betydelig internasjonal interesse.

- Nåværende senterleder har opprettet nær kontakt med WHOs kontor for ”Traditional Medicine” i Geneve. NAFKAM søker nå om å bli ”WHO Collaborating Centre for research in Complementary and Alternative Medicine”. Utkast til søknad er til gjennomgang hos WHO.

- NAFKAM videreførte sin rolle som aktiv deltaker i International Society for Integrative Medicine Research.

- Det er gjennomført besøk og opprettet kontakt med forskningssentre innen alternativ medisin ved Harvard og Columbia universitetene i USA.

- Senterleder har nettopp avsluttet et opphold ved University of Arizona, Tucson hvor han var tilknyttet ”Program in Integrative Medicine”.

- Samarbeid med forskningssentrene i Tucson, Arizona, Southampton, England, Plymouth, England og Stockholm, Sverige. Kontakter er også etablert overfor forskere i Australia, New Zealand, Hong Kong, Sveits og Danmark

- Et nordisk nettverk er under utarbeidelse. NAFKAM arrangerte i mars 2002 den første nordiske konferanse innen alternativ medisin.
- NAFKAM har hatt samtaler med representanter fra Chinese Cochrane Center. Våren 2003 ansatte NAFKAM en kinesisk Professor II fra Chinese Cochrane Center med midler fra Helsedepartementet.

Samarbeid med alternativmedisinske miljøer
NAFKAM har arrangert årlige møter med alternative behandlere i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. Tilbakemeldingene på disse møtene har vært gode. Senteret har også regelmessige kontaktmøter med SABORG.

Informasjon om alternativ behandling
Regjeringen har bestemt at det skal opprettes en egen informasjonsbank om alternativ og komplementær medisin. Målet med denne er å kvalitetssikre informasjon om komplementær og alternativ medisin til publikum generelt, ansatte i helsesektoren, offentlig forvaltning

samt andre interesserte. Planleggingen av informasjonsbanken startet høsten 2003. Den videre planleggingen og implementeringen av informasjonsbanken er nå i full gang etter midler fra HOD. Daglig leder av Infobanken Are Gamst ble ansatt ved NAFKAM 6. desember 2004. Det har vært gjennomført møter med internasjonale aktører innen AB7informasjon: ViFAB, NCCAM, Reseau Proteus. Det er planlagt å få 2 fulltidsansatte på plass 1.september 2005. Oppstart av ordinær drift planlegges senest høsten 2006.

5. Prosjektmedarbeidere finansiert av NFR

Doktorgrads- og postdoktorstipendiaters virksomhet

- Sameline Grimsgaard. Ansatt fra 1.2.01-1.5.04. Faglig ansvarlig for ESF.
- Agnete E. Kristoffersen. Klinisk studie av individuelt tilpasset komplementærmedisinsk behandling gitt komplementært til skolemedisinsk behandling av kreft – prospektiv studie. Komplementærmedisinsk behandling av kreft – retrospektiv studie. 15.2.02-14.1.06.
- Laila Salomonsen. Dr grads prosjekt i gestaltterapi, oppstart høsten 2004.

Utenlandsopphold

Vinjar Fønnebø ble to ganger invitert som ”visiting professor” av Program of Integrative Medicine, Department of Medicine, University of Arizona, Tucson, Arizona i tidsrommene 1. februar til 1. augiust 2002 og 15. februar til 15. mai 2005. Her arbeidet han med flere forskningsprosjekter generert både fra NAFKAM og Program of Integrative Medicine, Department of Medicine, University of Arizona . Av særlig viktighet har vært arbeid rundt prosjektet ”Utvikling av konkret forskningstilnærming til integrativ medisinsk praksis basert på forskningsmodell utviklet i Tromsø og utradisjonell statistisk analyse utviklet i USA”. Oppholdet ved University of Arizona er en del av flere forskningssamarbeid som NAFKAM har med internasjonale aktører.